

A VADDISZNÓ – KÉZIRAT

1. ELNEVEZÉSEI

A vaddisznó latin neve: *Sus scrofa*. Hímjét kannak, nőtényét kocának (emsének), szaporulatát malacnak (kanmalac, emsemalac) hívjuk. Az egy éves fiatalokat kansüldőnek, koca- vagy emsesüldőnek hívja a szaknyelv.

2. KÜLLEMI BÉLYEGEI

Testhossza 90-200 centiméter, farka vékony és 15–40 cm hosszú, marmagassága 55-110 centiméter, a kanok testtömege 50-190 kilogramm, a kocáké 44–160 kg. Szőrzete erős, testtájanként változó, szürke, barnásfekete serteszőrök borítják. Ennek okát az élőhelyein uralkodó talajszínre lehet visszavezetni, a vaddisznók ugyanis előszeretettel dagonyáznak. Szőrváltásra tavasszal kerül sor, először a süldőknél és kanoknál, a kocák a vemhesség és a szoptatás miatt később vedlenek. Ősz folyamán alakul ki a téli jellegzetes szőrruha, amelyben a serteszálak közé kifejlődik a gyapjúsőrök tömött védőrétege. Bőre vastag, erős, különösen a kanoké. Náluk a lapockatájékon erősen megvastagodott, a párzási harcokban védelmet adó „pajzs” alakul ki. A malacok jellegzetes hosszanti csíkos mintázatúak. A kanok súlya jelentősen felülmúlja a kocákét, de elsősorban mégis az évről évre jobban kiálló szemfogaik (agyaraik) tűnnek fel. Félelmetes fegyvert jelentenek, mert az agyarpárok koptatják, fenik egymást, és így egyre élesebbé és hegyesebbé válnak. A kanok erősen fejlett agyari nemcsak a rivális kanokkal szembeni harcokra alkalmasak, de agyaraikkal védekeznek a ragadozók ellen is. A vaddisznók jelenlétét jelzi jellegzetes szaguk, amelyet jó széllel viszonylag távolról megérezhetünk, de túrásaik ugyancsak elárulják őket.

3. ELŐFORDULÁSA

A vaddisznó elterjedési területe óriási, előfordul egész Euráziában, Ázsia déli felén és Indonézia szigeteinek egy részén is. Afrikában korábban a Szaharától északra mindenütt előfordult. Az óriási elterjedési területen 25 alfaját ismerik el. Hazánkban a *Sus scrofa attila* alfaj él. Annak ellenére, hogy vadászatuk Európában mindenütt intenzív, a vaddisznó-állományok terjeszkedése, növekedése és az ebből eredő – főleg mezőgazdasági – kártétele növekszik. Magyarország teljes területén előfordul, a Tiszántúl déli részén szórványos. Elkerülhetetlen feladat a vaddisznó létszám igen nagymértékű csökkentése és az alföldi, nyílt mezőgazdasági területeken a lehető legteljesebb felszámolása. Hazánkban a vaddisznó nagyon elszaporodott, bevette magát a nádasokba is, de éjszakánként a fővárosban (a budai oldalon) is lehet találkozni vele.

3.1. ÉLŐHELYE

A vaddisznó élőhelyét tekintve tágtűrűsű. Csak a minden búvóhely nélküli, teljesen nyílt területeket és a hegyek magas részeit kerüli. Elterjedésének északi határa nagyjából a 30–40 cm-t meghaladó tartós hótakaró határával esik egybe. Ezen felül az állományok évről évre meglehetősen erősen változnak, így nagyon nehéz pontos képet rajzolni a faj elterjedéséről. Jelenleg nagyjából követi a kiterjedt erdőségeket, ahol az állatok védelmet és táplálékot találnak. A legkedvezőbbek számára kétségtelenül a nedves talajú lombos erdők, ahol könnyen túrhat táplálék után, de fontos számára a nagy őszi tölgy- és bükkmakktermés is. Ide tudnak a disznók visszahúzódní, és ezek biztosítják, hogy ez a vad minden üldözés ellenére még mindig eredményesen meg tud élni a kultúrterületeken. A sűrű aljnövényzetű, nehezen áttekinthető területek tehát nemcsak búvóhelyet, hanem szinte kimeríthetetlen táplálékkészletet jelentenek.

4. ÉLETMÓDJA

4.1. AKTIVITÁSA

Főként szürkületben és éjszaka aktívak, ekkor táplálkoznak. A nappalt általában a sűrűben pihenve töltik.

4.2. ÉRZÉKELÉSE

A vaddisznók egészen eltérő hangokat tudnak kiadni. Apró szemükkel gyengén látnak, inkább hallásukra és rendkívül érzékeny, ormányszerű orrukra hagyatkoznak. Ez utóbbival túrnak, amikor gerinctelenek (férgék, ízeltlábúak stb.), illetve gumók (pl. burgonya), esetleg gombák után kutatnak. Csaknem korong alakú orrukkal fel tudják szagatni a talajt, ugyanakkor meg is érzik, ha ott valami ehető akad.

4.3. TÁPLÁLKOZÁSA

A vaddisznónak 44 foga van. Mindenevő, azaz növényi és állati eredetű táplálékot is fogyaszt. Jellemző táplálkozási viselkedése a turkálás. A táplálék megszerzéséhez fejlett szemfogát, az agyaráat is használja. Fő tápláléka a tölgy és a bükk makkja, emellett gyökereket, gombákat, férgéket, puhatestűeket, rovarokat és dögöket is fogyaszt. Alkalmanként béka, kígyó, pocok és tojás is lehet az étlapján. Rendszeresen rájár a mezőgazdasági terményekre, kukoricára, gabonafélékre. Táplálkozásával jelentős vadgazdálkodási és vadkárokat okoz. Táplálékának többsége növényi eredetű, ezeknek egy jelentős része közvetlenül az embertől származik. Ha elfogy a táplálék, messzire elkóborolnak, hogy új táplálkozóhelyeket keressenek. Ha különösen bőséges táplálkozóhelyre bukkannak, ott gyakran nagy csapatba verődnek össze.

4.4. SZAPORODÁSA

A párzási időszak október közepe-november elejével veszi kezdetét, és december közepéig elhúzódhat, a vadásznyelv „búgásnak” mondja, mely először búgó emsénél vagy öreg kocáknál fordulhat elő. Búgáskor a magányos, öregebb kanok is csatlakoznak a kondákhoz, az idősebbek és a jobb kondícióban lévő egyedek korábban búgnak, mint társaik. Egy-egy koca kb. két napig veszi fel a kant, ez idő alatt többször is párzik. Az ivarzás kezdete előtt mintegy két héttel a kocák a nyálukat és a szem alatti mirigyük váladékát a dörgölődzőfákra kenik, szagnyomot hagyva a kanoknak helyükről és állapotukról. A vemhesség 16-21 hét, az alom 4-10 malacból áll. A koca a malacok megszületése előtt kis mélyedést készít, amelyet puha levelekkel, gazzal, gyékénnyel ki is bélel. A malacok szeme már születésük után nyitva van, és alighogy megszáradtak, máris követik anyjukat. Szőrük világos és sötét csíkos. Körülbelül 9 hónappal később színezetük már a felnőtt állatokéhoz hasonló. A malacok körülbelül 3 hónapig szopnak, ettől kezdve már szilárd táplálékot is fogyaszthatnak. Féléves korukra önellátóak.

4.5. NYOMA

Nyomai könnyen felismerhetők, mivel a fattyúkörmök tiszta nyomot hagynak. A nagyon fiatal állatok esetében a fattyúkörmök halványak lehetnek vagy teljesen hiányozhatnak. A fattyúkörmök lenyomata kissé oldalt látszik, és trapéz alakúvá teszi annak körvonalát. Mérete az állat korától és nemétől függően nagyon változatos lehet.

4.6. TÁRSAS EGYÜTTÉLÉSE

Az egyedek családi csoportokban, kondákban élnek. Egy kondát általában 2-3 rokon koca és ezek szaporulata alkotja. A kondában szigorú rangsor alakul ki, már a szoptatás ideje alatt. A kondához lazán vagy szorosabban kötődve további állatok is csatlakozhatnak. Gyakran az előző évi fiatalok is a közösségben maradnak, amíg ivaréretté nem válnak. A kanok 1-1,5 évesen különválnak a kondától, és csak a szaporodási időszak kezdetekor csatlakoznak a kocákhoz. A fiatalabbak kisebb csoportokban, az öregebbek magányosan élnek. Alapvetően helyben élő populációkat alkotnak, egy konda 200-2000 hektáros mozgáskörzettel rendelkezik, de környezeti hatásokra ennél nagyobb területeket is bejárhatnak. A konda tagjai szoros kapcsolatban élnek, a kondák közötti határok élesek. Semmilyen keveredést nem engednek meg, ha idegen kondával vagy vaddisznóval találkoznak, biztosan verekedés alakul ki közöttük, ami elsősorban a táplálkozási helyeken a legintenzívebb. Együtt pihennek, összedörzsölik sörtéiket, így egymást tisztogatják. A vaddisznó a szabadban 12, vadaskertben akár 20 évig is élhet.

5. KÁR-ÉS KÓROKOZÓI

Hazánkban egyedül a farkas, illetve a kóbor kutyák lehetnek veszélyesek elsősorban a malacokra, de egészséges, felnőtt vaddisznót még a farkasfalka sem képes elejteni. Jelenleg nemzetközi szinten jelent problémát az afrikai sertéspestis terjedése Európában.

6. VADDISZNÓK A VADASPARKBAN

A vadaspark egy kerítéssel bekerített vadászterület, amelyet kutatási, oktatási és bemutatási célból hoznak létre. Vadaspark létesítését a vadászati hatóság engedélyezi. Meg kell határozni a tartani kívánt fajokat és azok egyedszámát, állategészségügyi feltételeket, erdő esetében az erdő védelmével, természetvédelmi terület esetén a terület védelmével kapcsolatos feltételeket. Vadászni vadasparkban csak külön kérelemre lehet, a vadászati hatóság engedélyezhet vagy elrendelhet vadállomány szabályozó vadászatokat. A vadasparkban a vaddisznók mozgása korlátozott, az állománysűrűség magas, így az állatok sok mindenben függenek az embertől.

7. ÉRDEKESSÉGEK ÉS TÉVHITEK

Az emberiség létszámának növekedésével, új és új területek beépítésével, vagy kezelési módjának átalakításával (mezőgazdálkodás, erdőgazdálkodás) folyamatosan tűnnek el, vagy alakulnak át természetes élőhelyek, és számos állatfaj állománya vészesen csökken. Ugyanakkor a jól alkalmazkodó, tágtűrűsű fajok képesek az új helyzethez alkalmazkodni. Hazánkban ezeket az eseteket legélesebben a vaddisznók egyre gyakoribb települési megjelenése okozza. Búvóhelynek az elhagyott telkeket, az erdővé vált belterületi beépítetlen zöldterületeket, és a nyilvántartott belterületi erdőrészteket használja.

Normál esetben a vaddisznó fél az embertől, messze elkerüli. Azonban veszélyt jelenthet az állatra és emberre is, ha sarokba szorítják, vagy ha malacait veszélyben érzi, esetleg vadászat alkalmával rossz lövés esetén sebzés éri, ekkor képes nekimenni a rókának, farkasnak, még az embernek is. Póráz nélkül sétáltatott házikedvenc kutyák ösztönből kergethetik, melynek következtében a vaddisznó védekezésképp támadhat a kutyára.

Célcsoport: 16-24 éves, vadasparkban dolgozó fiatalok

Források:

<https://vadfajok.hu/project/vaddiszn/>

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Vaddiszn%C3%B3>

http://real-phd.mtak.hu/1249/1/Ujvary_Dora_PhD_DOI.pdf